

Creació lèxica en la premsa del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre

1. INTRODUCCIÓ

L'observació de la realitat viva de les llengües permet comprovar que contínuament es formen paraules noves. Aquest fenomen, que anomenem *neologia* —o creació lèxica—, ha rebut des de fa molt de temps l'atenció de la lingüística, que ha mirat de descriure'n les causes, l'evolució, els procediments i les tendències. Avui, gràcies a les eines que proporcionen els recursos electrònics, és possible emmagatzemar i processar amb eficàcia quantitats immenses de dades neològiques, una circumstància que ofereix unes possibilitats d'anàlisi empírica impensables fa només uns quants anys.

El treball que presentem se situa en aquesta perspectiva oberta per l'accés a nous recursos electrònics. En concret, s'emmarca en un projecte de recerca anomenat NEOXOC, que té com a objectiu estudiar la variació territorial en la neologia de la premsa escrita arreu de tot el domini lingüístic català: inquirir si hi ha procediments més característics d'una determinada àrea geogràfica, si hi ha classes de neologismes específics, si hi ha àrees més neològiques, etc. En el projecte de recerca hi ha implicada una xarxa d'observatoris de neologia formada per grups d'investigació de vuit universitats catalanes: la Universitat d'Alacant (coord.: Josep Martines), la Universitat d'Andorra (coord.: Carolina Bastida), la Universitat de Girona (coord.: Andreu Pulido), la Universitat de les Illes Balears (coord.: Ramon Bassa i Rosa Calafat), la Universitat de Perpinyà (coord.: Miquela Valls i Joan Peytaví), la Universitat de Lleida (coord.: Imma Creus i Joan Julià-Muné), la Universitat Pompeu Fabra (coord.: Ona Domènech i Rosa Estopà) i la Universitat Rovira i Virgili (coord.: Jordi Ginebra i Xavier Rull). Cada un dels observatoris —que

s'anomenen *nodes*— s'ocupa del buidatge sistemàtic de la premsa del seu territori. El projecte està coordinat per M. Teresa Cabré i Castellví, i compta amb el finançament de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).¹

La tasca realitzada fins ara ha consistit en el buidatge i anàlisi dels neologismes de la premsa dels anys 2008, 2009 i 2010. L'estudi detallat que ha resultat d'aquesta anàlisi es publicarà pròximament en forma de llibre. El mètode i protocols de treball seguits han estat els de l'OBNEO (Observatori de Neologia de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra).²

El treball que presentem en aquesta exposició ha consistit en l'estudi de les tendències neològiques de la premsa del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre durant el trienni esmentat (2008-2010). Ens hem servit de dades aportades per tots els nodes de la xarxa NEOXOC.³

2. ELS PROCEDIMENTS NEOLÒGICS MÉS FREQUENTS EN LA PREMSA DEL CAMP DE TARRAGONA I LES TERRES DE L'EBRE

El total de neologismes recollits per tot el conjunt dels nodes durant el període 2008-2010 és de 15.752. És una xifra alta, si tenim en compte, per exemple, que el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC conté unes 70.000 entrades. L'aportació del node de la Universitat Rovira i Virgili és de 1.268 neologismes. La premsa buidada per aquest node ha estat el diari *El Punt* (edició Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), el *Diari de Tarragona* (edició Terres de l'Ebre) i els digitals *EbreDigital* i *Tinet*. Abans de continuar cal advertir que el criteri en funció del qual s'ha establert que una paraula té el caràcter de paraula nova, de neologisme, és l'anomenat *criteri lexicogràfic*. El criteri lexicogràfic determina que una paraula és nova si no apareix recollida en un diccionari (o en més d'un) que s'estableix com a referència. És important tenir això en compte perquè el lector pot descobrir en les pàgines que

1. La referència precisa del projecte és «NEOXOC: desenvolupament d'una xarxa d'observatoris de neologia de les varietats geolèctals del català» (programa de recerca 2008-2010, codi PT2008-S0402-CABRE01).

2. La xarxa utilitza una plataforma de treball en línia. Per a detalls del sistema de treball i dels protocols, vegeu Cabré i Estopà (2009) i Observatori de Neologia (2004). Per a resultats parcials de la recerca feta en aquests tres anys, vegeu Domènech i Estopà (2011a), Bastida (2011), Domènech i Estopà (2011b) i Domènech, Estopà i Cabré (2010).

3. Els estudis corresponents, que apareixeran en el llibre col·lectiu a què hem fet referència, són els següents: Carolina Bastida Serra, «Els manlleus del castellà en la neologia catalana»; Ona Domènech i Rosa Estopà, «La sufixació»; Maria Gené Gil, M. Magdalena Ramon Andreu i Rosa M. Calafat i Vila, «De *blogs* amb *glamour* per *internet*, *espònsors* i *play-offs*: anàlisi dels neologismes manllevats de l'anglès»; Jordi Ginebra, Xavier Rull i Roser Llagostera, «La prefixació» i «La composició culta»; Joan Julià-Muné i Imma Creus, «Neologismes semàntics a la premsa en llengua catalana (2008-2010)»; Míriam Salvatierra, «Abreviacions, siglacions i acrònims»; Andreu Sentí i Pons, «Neologismes formats per composició patrimonial i sintagmació».

seguiran mots que coneix des de sempre i que, per tant, no tindran per a ell caràcter de neologisme.⁴

Els procediments de creació lèxica en funció dels quals s'han classificat els 1.268 neologismes de la premsa del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre (des d'ara CTiTE) són els procediments establerts en els protocols de l'OBNEO. Els deu procediments més freqüents són els següents (donem uns quants exemples després del nom de cada procediment):

1. Prefixació: *cofinançar, intermodal, interanual, anticrisi, intercomarcal, sobrecoast, subdirector, cocapitalitat, supramunicipal, antitaurí.*

2. Sufixació: *perimetral, col·locador, identitari, citrícola, pernoctació, territoria-litzar, cimentera, connectivitat, exitós, identificatiu.*

3. Composició culta: *socioeconòmic, minitransvasament, ecosocialista, socios-a-nitari, aerolínia, enoturisme, agroambiental, telecentre.*

4. Manlleus (no adaptats) de l'anglès: *link, after-hours, banner, bestseller, biker, coaching, copyleft, drum and bass, freak, graffiter, happy hour, housing.*

5. Composició (patrimonial): *acte-homenatge, apagafocs, boca-orella (n.), bossa-obsequi, capllaçat, castell-monestir, centrada-xut, concert-vermut, contacon-tes, contracte-programa, esmorzar-dinar.*

6. Manlleus adaptats del castellà: *catxondo, columpiar-se, cuento xino, derri-bar, finiquitar, gilipolles, golpejar, hincapeu, inalàmbric, novedós, pandiller, tonteria, xiringuito.*

7. Manlleus (no adaptats) del castellà: *botellón, cotarro, cutrada, flamenco, gar-rapatero, guajira, liar, palmero, piropo, segundón.*

8. Neologismes semàntics: *aixoplugar-se, coronar, cuinar, mestissatge, motxi-lla, parkinson, peu, recolzar-se, triplet.*

9. Neologismes formats per variació: *a correuïta, aprop, arrapenjar, complexe, contrassenya, gatim, linial, unànima.*

10. Conversió: *afro (adj.), comissariar (v.), contaminador (n.), desaigua (n. masc.), itinerar (v.), matinal (n. fem.), ofertar (v.), tensionar (v.), versionar (v.).⁵*

4. Sobre els diferents criteris que es fan servir en lingüística per determinar el caràcter neològic d'un mot, vegeu Boulanger (2010) i Cabré i Estopà (ed.) (2009). Pel que fa a la gran quantitat de mots nous recollits per NEOXOC en comparació dels mots que conté una obra com el *Diccionari* de l'IEC, cal fer notar que és probable que alguns dels 15.752 neologismes de NEOXOC siguin neologismes efimers i que, en qualsevol cas, un diccionari general no recull pas tots els mots d'una llengua (ni ho fa ni ho ha de fer). Sigui com sigui, i tenint en compte que aquest no és el lloc per a una reflexió extensa sobre aquesta matèria, sí que cal destacar que hi ha dades que fan pensar que, des del segle xx, l'acceleració en el ritme de creixement del lèxic de les llengües europees és constant: viuen la seva «explosió demogràfica». En aquesta línia, el lingüista francès Etienne Brunet (1981, p. 51-79), analitzant el lèxic francès, va crear el concepte d'*inflació lèxica* per caracteritzar aquest canvi de ritme del creixement lèxic que s'inicia en el pas del segle xix al xx.

5. Pot ser que el lector estigui familiaritzat amb els conceptes de *prefixació, sufixació, composició* i

El pes relatiu de cada procediment en el conjunt de la neologia del CTiTE apareix expressat en la taula 1. La prefixació i la sufixació, com era previsible, són els procediments més productius, seguits de la composició culta i els manlleus de l'anglès. A una distància considerable segueixen la composició patrimonial, els manlleus del castellà (adaptats i no adaptats), els neologismes semàntics, la variació i la conversió (cal tenir en compte, però, que si els manlleus, que s'han classificat segons la llengua de procedència i en funció del criteri d'adaptats / no adaptats, es comptabilitzessin unitàriament, el pes d'aquest recurs arribaria al voltant del 30 % del total i, per tant, esdevindria el recurs neològic més productiu).

TAULA 1
 Percentatge (en relació amb el total del node) i nombre d'unitats dels deu procediments neològics més recurrents durant el període 2008-2010

Procediment	Percentatge	Nombre de neologismes
1. Prefixació	19,45 %	256
2. Sufixació	19,08 %	242
3. Composició culta	16,79 %	211
4. Manlleus no adaptats de l'anglès	13,32 %	169
5. Composició patrimonial	5,52 %	70
6. Manlleus adaptats del castellà	5,20 %	66
7. Manlleus no adaptats del castellà	2,68 %	34
8. Neologismes semàntics	2,36 %	30
9. Variació	2,28 %	29
10. Conversió	1,49 %	19

3. COMPARACIÓ DE FREQUÈNCIES ENTRE LES DADES DEL CAMP DE TARRAGONA I LES TERRES DE L'EBRE I LES DADES GLOBALS

El contrast entre les dades del CTiTE i les dades globals apareix expressat en la taula 2. Entre parèntesis figura la posició del procediment per a les dades generals quan no coincideix amb la posició que ocupa en el rànquing del CTiTE.

manlleu, però no tant (o gens) amb els altres que han aparegut aquí. Indicarem, doncs, breument, que la *neologia semàntica* consisteix en la creació d'un sentit nou per a un mot que ja existeix. Així, *aixoplugar-se* no és un mot nou perquè signifiqui 'posar-se a cobert de la pluja' (aquest és el sentit que ja té com a mot existent en la llengua), sinó perquè, en l'expressió «aixoplugar-se dels combats», ha adquirit un sentit nou i, per tant, ha esdevingut un neologisme semàntic. La formació de mots per *variació* consisteix en un canvi en l'arrel (un canvi gràfic, atès que treballem amb llengua escrita, amb independència que aquest canvi sigui només gràfic —com en *aprop*, format a partir de *a prop*— o impliqui també variació fonètica o al·lomorfisme —com en *complexe*, a partir de *complex*, o *gatim*, a partir de *gotim*—). Finalment, la *conversió* consisteix en el canvi de categoria gramatical d'un mot o formant. Així, el segment *afro-* és un formant culte (per exemple, en el mot *afroamericà*), però es «converteix» en adjectiu en el sintagma «el seu estil hip-hop afro colombià».

TAULA 2

Percentatge dels deu procediments neològics més recurrents a CTiTE durant el període 2008-2010
i comparació amb les dades globals

Procediment	CTiTE	General
1. Prefixació	19,45%	17,29%
2. Sufixació	19,08%	16,95%
3. Composició culta (4)	16,79%	12,87%
4. Manlleus no adaptats de l'anglès (3)	13,32%	13,50%
5. Composició patrimonial	5,52%	6,03%
6. Manlleus adaptats del castellà (7)	5,20%	4,31%
7. Manlleus no adaptats del castellà (6)	2,68%	4,64%
8. Neologismes semàntics	2,36%	4,29%
9. Variació (10)	2,28%	2,07%
10. Conversió (11)	1,49%	1,08%
13. Sintagmació (9)	1,10%	3,85%

Observem que les posicions són semblants i les proporcions equiparables. La prefixació i la sufixació encapçalen el rànquing tant a CTiTE com al conjunt del domini lingüístic, si bé la proporció a CTiTE és lleugerament més alta. La composició culta, que a CTiTE ocupa la tercera posició, ocupa la quarta al conjunt del domini lingüístic, on la superen els manlleus de l'anglès. Fixem-nos, però, que el percentatge de manlleus de l'anglès és gairebé el mateix en totes dues columnes, i que el que canvia és la composició culta, que creix a CTiTE. També hi ha canvi de posicions en relació amb els manlleus del castellà: a CTiTE es tendeix més a adaptar els manlleus del castellà, mentre que al conjunt del domini es tendeix més a no adaptar-los (si bé la diferència en aquest cas és gairebé irrellevant). La neologia semàntica ocupa la mateixa posició en totes dues columnes, però el percentatge de CTiTE és gairebé la meitat que el del conjunt. Per al conjunt del domini la variació i la conversió «perden» una posició en relació amb CTiTE, malgrat que les dades percentuals són equiparables. Finalment, és notable el contrast en l'esfera de la sintagmació. Les dades generals ens diuen que la sintagmació ocupa la novena posició i arriba prop del 4%, mentre que a CTiTE ocupa la tretzena posició i tot just supera l'1% (i és per això que no apareixia en la taula número 1).⁶

4. COMPARACIONS DE DETALL

L'espai no ens permet analitzar amb detall tots els contrastos (que, de tota manera —repetim—, no són gens abruptes) entre les dades relatives a CTiTE i les

6. La *sintagmació* consisteix en la formació d'una unitat lèxica nova a partir d'un sintagma, és a dir, de dues o més paraules que es fixen com a unitat però conserven la seva aparença de combinació de mots independents, com ara *caixa tonta* amb el significat de 'televisió'.

dades del conjunt del domini. Ens limitarem a fer unes quantes comparacions selectives. En primer lloc, mostrarem en la taula 3 dades relatives a la prefixació; en concret, les que tenen a veure amb els vint prefixos més productius.

TAULA 3
Els vint prefixos més productius durant el període 2008-2010

<i>Prefix</i>	<i>Posició global</i>	<i>Percentatge global</i>	<i>Posició CTiTE</i>	<i>Percentatge CTiTE (i nombre d'unitats)</i>
anti-	1a	14,76 %	2a	12,89 % (33)
re-	2a	8,30 %	1a	17,57 % (45)
pre-	3a	6,40 %	4a	6,25 % (16)
super-	4a	4,86 %	12a	1,56 % (4)
co-	5a	4,17 %	4a	6,25 % (16)
des-	6a	4,12 %	6a	4,68 % (12)
multi-	6a	4,12 %	5a	5,07 % (13)
post-	7a	3,96 %	10a	2,34 % (6)
semi-	8a	3,86 %	7a	3,51 % (9)
ex-	9a	3,80 %	13a	1,17 % (3)
inter-	10a	3,43 %	3a	7,03 % (18)
pro-	11a	3,38 %	10a	2,34 % (6)
sub-	12a	3,17 %	7a	3,51 % (9)
pseudo-	13a	2,91 %	14a	0,78 % (2)
ultra-	14a	2,53 %	13a	1,17 % (3)
no-	15a	2,43 %	—	—
neo-	16a	2,32 %	—	—
hiper-	17a	1,95 %	14a	0,78 % (2)
i-/im-/in-	17a	1,95 %	9a	2,73 % (7)
contra-	18a	1,90 %	8a	3,22 % (8)
sobre-	19a	1,58 %	10a	2,34 % (6)
vice-	20a	1,48 %	15a	0,39 % (1)
e-	41a	0,05 %	15a	0,39 % (1)

Les dades són relativament harmòniques, tot i que presenten també contrastos. Així, a CTiTE el prefix *re-* passa a ser el més productiu (amb un increment del 8,3 % al 17,57 %). També és remarcable que a CTiTE el prefix *super-* baixa de la quarta posició a la dotzena, i que *inter-* puja de la desena a la tercera. Cal fer notar també que a CTiTE no trobem el prefix *no-* (núm. 15) ni el prefix *neo-* (núm. 16), i cal destacar que *supra-*, que ha format onze neologismes en total, n'ha format cinc —gairebé la meitat— a CTiTE. (El prefix *supra-* no apareix a la taula 3 perquè no és dels vint més productius quant a les dades globals.) Finalment, cal afegir que

CTiTE és l'únic node que ha recollit el nou prefix *e-* (en el neologisme *e-recepta*).⁷ Si deixem aquest prefix a banda, cal indicar que no s'ha detectat de fet cap prefix que pugui considerar-se més típic o propi de CTiTE.

En segon lloc, mostrarem en la taula 4 dades relatives a la sufixació; en concret, les que tenen a veure amb els sufixos que ocupen les deu primeres posicions quant a freqüència.

TAULA 4
Els deu sufixos més productius durant el període 2008-2010

Sufix	Posició global	Percentatge global	Posició CTiTE	Percentatge CTiTE (i nombre d'unitats)
-ista (n.)	1a	7,31 %	1a	9,19 % (22)
-isme	2a	7,18 %	5a	4,56 % (11)
-ista (adj.)	3a	6,93 %	6a	4,14 % (10)
-itzar	4a	4,42 %	3a	7,46 % (18)
-itat	5a	4,26 %	2a	7,88 % (19)
-ic/-ica	6a	4,13 %	4a	5,39 % (13)
-à/ana	7a	3,51 %	9a	1,24 % (3)
-er	8a	2,88 %	7a	2,48 % (6)
-er/-era	9a	2,63 %	8a	2,07 % (5)
-era	10a	1,67 %	10a	0,82 % (2)

Els contrastos més notables són els següents. Els sufixos *-isme*, *-ista* (adj.) i *-à/ana* són menys freqüents a CTiTE que a la resta del domini. En canvi, resulten proporcionalment més productius a CTiTE que a la resta del domini els sufixos *-ista* (que sempre, però, ocupa la primera posició), *-itzar*, *-itat* i *-ic/-ica*.

En tercer lloc, mostrarem en la taula 5 dades relatives a la composició culta. La tònica general de CTiTE i del conjunt del domini és equiparable, tot i que també és cert que pot destacar-se que a CTiTE el percentatge dels mots formats amb *auto-* decreix notablement (malgrat que manté la primera posició), o que els formants cultes *bio-*, *socio-* i *video-* superen els formants més productius després d'*auto-*; queden per damunt, doncs, de *mini-*, *macro-*, *micro-*, *eco-*, *euro-* i *ciber-*.

7. Aquesta és la raó per la qual apareix a la taula, malgrat que no figura entre els vint prefixos més productius d'arreu del domini. De fet, la posició 41 (en la columna de dades generals) i 15 (en la de CTiTE) és la de tots els prefixos que només es documenten una vegada.

TAULA 5
Els quinze formants cultes més productius durant el període 2008-2010

<i>Formant</i>	<i>Nombre global</i>	<i>Percentatge global</i>	<i>Nombre CTiTE</i>	<i>Percentatge CTiTE</i>
auto-	173	11,48 %	15	7,04 %
mini-	69	4,58 %	5	2,34 %
macro-	65	4,31 %	9	4,22 %
micro-	57	3,78 %	9	4,22 %
eco-	52	3,45 %	8	3,75 %
euro-	47	3,12 %	2	0,93 %
ciber-	38	2,52 %	1	0,46 %
bio-	37	2,45 %	11	5,16 %
mega-	35	2,32 %	4	1,87 %
socio-	33	2,19 %	12	5,63 %
tele-	32	2,12 %	3	1,40 %
video-	28	1,85 %	12	5,63 %
franco-	22	1,46 %	1	0,46 %
foto-	20	1,32 %	3	1,50 %
hispano-	20	1,32 %	—	—

Finalment, mostrem en la taula 6 dades relatives als manlleus. Les dades de CTiTE i les dades generals també cal considerar-les homogènies. A CTiTE són proporcionalment més abundants els manlleus de l'anglès (més de la meitat de la totalitat dels manlleus), i són proporcionalment menys abundants els del castellà (tot i que aquí el contrast és molt reduït) i els del francès.

TAULA 6
Els manlleus segons l'idioma de procedència durant el període 2008-2010

<i>Idioma</i>	<i>CTiTE</i>	<i>Global</i>
Anglès	54,11 %	44 %
Castellà	29,40 %	32 %
Francès	4,41 %	7 %
Altres	12,05 %	17 %

5. COMENTARIS SOBRE LES DADES PRESENTADES

El que es pot observar a partir de les dades que hem anat examinant és, d'una banda, que les tendències neològiques en la premsa de CTiTE no s'aparten en general del patró que segueix la neologia en la premsa d'arreu del domini lingüístic. No s'ha detectat, doncs, cap prefix, sufix o formant culte que pugui considerar-se més típic o propi de CTiTE (si exceptuem, com hem dit, el nou prefix *e-* que apa-

reix en *e-recepta*, que, amb el temps, segurament també serà documentat en altres nodes). Potser el que se'n pot deduir és que el llenguatge del registre periodístic és prou homogeni arreu del domini lingüístic.

D'altra banda, però, és innegable que també es detecten certes «desviacions» (i de fet n'hi ha d'altres, que no hem pogut presentar). Així, fent-ne un recompte breu, podem assenyalar que el pes de la composició culta és més gran a CTiTE que en el conjunt del territori; que a CTiTE es tendeix més a adaptar els manlleus del castellà; que a CTiTE la neologia semàntica és proporcionalment gairebé la meitat que a tot el conjunt; que la variació i la conversió hi són més freqüents; que la sintagmació ocupa la novena posició en general i a CTiTE ocupa la tretzena posició; que a CTiTE el prefix *super-* baixa de la quarta posició a la dotzena, i que *inter-* puja de la desena a la tercera; que no hi trobem els prefixos *no-* ni *neo-*, i que *supra-*, que ha format onze neologismes en total, n'ha format cinc —gairebé la meitat— a CTiTE; que CTiTE és l'únic node que ha recollit el nou prefix *e-* (en el neologisme *e-recepta*); que els sufixos *-isme*, *-ista* (adj.) i *-à/ana* són menys freqüents a CTiTE que a la resta del domini, i que resulten proporcionalment més productius els sufixos *-ista*, *-itzar*, *-itat* i *-ic/-ica*; que a CTiTE el percentatge dels mots formats amb *auto-* decreix notablement; i que els formants cultes *bio-*, *socio-* i *video-* hi superen els formants més productius després d'*auto-* (i que queden per damunt, doncs, de *mini-*, *macro-*, *micro-*, *eco-*, *euro-* i *ciber-*).

Ara per ara no tenim cap explicació que justifiqui aquestes «desviacions» o contrastos. Els contrastos es podrien considerar poc significatius si tenim en compte que el nombre total d'unitats recollides a CTiTE és encara reduït. De fet, les dades dels nodes que han recollit més material tendeixen a mostrar un comportament més acostat al del conjunt. Es pot suposar, doncs, que un increment de les dades de CTiTE faria tendir els resultats cap a l'homogeneïtzació. És una qüestió, en qualsevol cas, que caldrà comprovar empíricament, quan aquest increment es produeixi. També pot ser que hi hagi altres factors que expliquin els contrastos, des de contingències específiques del node en relació amb el sistema de filtració de dades (que és de fet semiautomàtic), fins a particularitats com ara determinades praxis que poden imposar als diferents mitjans de comunicació els respectius llibres d'estil o l'orientació general de la publicació (per exemple, en la qüestió relativa a l'acceptació o adaptació dels manlleus). Sigui com sigui, es tracta de punts que caldrà investigar.

6. A LA RECERCA DE L'ESPECIFICITAT TERRITORIAL

Les mostres d'especificitat territorial no es poden buscar, de moment, en la classe o productivitat dels procediments neològics ni, de fet, en els diferents derivatius o formants que intervenen en la creació lèxica. En canvi, sí que poden bus-

car-se fins a cert punt en les bases (els mots primitius a partir dels quals es forma la paraula nova) i, per tant, en els mots nous que en resulten. De fet, hi ha un nombre gens petit de neologismes que han estat detectats només en un dels nodes, i això és així perquè les bases lèxiques (i no pas el procediment o el derivatiu) damunt les quals ha operat la neologia han estat diferents. Per exemple, en relació amb els manlleus del castellà enregistrats pel node de Tarragona, cal indicar que un 65 % d'aquests manlleus són exclusius de CTiTE (denominem *hàpax* aquests neologismes que es detecten només en un dels nodes). Retrobem proporcions equiparables de mots exclusius (d'hàpaxs) en relació amb altres procediments. De fet, 562 dels 1.268 neologismes detectats a CTiTE són hàpaxs. La proporció d'hàpaxs dels altres nodes és igualment alta. Això podria ser indicatiu de tendències neològiques territorials, d'un cert grau d'idiosincràsia lèxica, és a dir, indicatiu que la formació de neologismes concrets «respon més a necessitats designatives o expressives localitzades en cada regió, o fins i tot a interferències pròpies de cada zona» (Bastida, 2011).

És cert que molts d'aquests hàpaxs són hàpaxs que a primer cop d'ull no sembla que presentin cap vinculació especial semàntica o pragmàtica (històrica o cultural) amb l'àrea geogràfica concreta en la qual han estat documentats, i que hom esperaria poder trobar, doncs, en qualsevol dels altres nodes. És el cas, per exemple, d'alguns dels neologismes exclusius de CTiTE com *minicursa*, *biopirateria*, *jurídico-legal*, *bioemprenedor*, *autoràdio*, *infoentreteniment*, *còmic-musical*, *hipovirus*, *mini-mamut*, *vídeo-concurs*, *macroplataforma*, *tecnoparc*, *historicoturístic*, *microxarxa*, *autosostenir*, *científic-lúdic* o *densiometria*. (En qualsevol cas, caldria escatir si el que fa que uns hàpaxs es detectin en un node concret —quan, com s'ha dit, hom esperaria a primer cop d'ull poder trobar-los en qualsevol dels altres nodes— són les contingències de la casualitat o alguna raó lingüística o extralingüística.)

Però també és cert que altres mots nous amb caràcter d'hàpax presenten indicis clars de la seva procedència. Així, entre els derivats per prefixació fa pensar en les Terres de l'Ebre el mot *hemidelta*, que designa cada una de les «meitats» del delta de l'Ebre. I responen a realitats territorials tarragonines (històriques o circumstancials) el verb *desestacionalitzar*, que descriu una necessitat relativa al turisme, el sector econòmic principal de la Costa Daurada; les paraules *subcomarca*, *interfronterer* i *cocapitalitat* (que il·lustren realitats o conflictes administratius de Tarragona i les Terres de l'Ebre), i les unitats *anticementiri* i *subcampus* (la primera té relació amb el rebuig al magatzem de residus nuclears i la segona amb l'estructura territorial de la Universitat Rovira i Virgili). Entre els derivats per sufixació, a més d'*ebrenc* i *torosinisme*, fan pensar en la realitat territorial mots com *pilaner* 'persona especialitzada a fer pilars' i *castellitis* 'passió pels castells' (tots dos, mots del món casteller), *calçotaire* ('relatiu als calçots' i 'persona que pren part en una calçotada'), *tinetaire* (usuari de Tinet, la primera xarxa ciutadana digital de l'Estat espanyol, que es va

crear a Tarragona i va assolir ràpidament una gran popularitat), *sindriada* (la *sindriada* popular és un dels actes típics de la festa de Sant Magí a Tarragona), *carxofada* (àpat típic d'Amposta), *calamanxí* (que constitueix una menja típica de Cambrils),⁸ *baldanada* (àpat típic de les Terres de l'Ebre, a base de baldanes, botifarres d'arròs, ceba, greix i sang), *ferraterià* 'relatiu a Gabriel Ferrater' (escriptor il·lustre de Reus), *plomista* 'esportista del Club Natació Reus Ploms', *sofrera* (derivat de *sofre*, designa una antiga empresa de Tarragona que treballava amb aquest producte; durant un temps va ser tema recurrent de la premsa tarragonina), *romescaire* ('relatiu al romesco', una salsa típica de Tarragona i comarca, i 'persona que participa en un àpat en què la salsa romesco és protagonista'), *ostró* (producte i plat típic del delta de l'Ebre), *embolador* 'persona encarregada d'embolar un bou' (com se sap, l'espectacle festiu del *bou embolat* és típic de les Terres de l'Ebre i d'altres indrets del sud dels Països Catalans), *punxenc* (derivat de *punxa*, forma la concurrència lèxica *caragol punxenc* —el *caragol punxenc* és típic de la gastronomia marinera de l'àrea de Tarragona—), *xertolí* 'de Xerta' i *juantxisme* 'estil de vida juantxi'.⁹

Entre els compostos cultes segurament delaten l'origen territorial mots com *agro-rock* (el primer grup musical català que va proclamar-se impulsor del rock agrícola va ser Els Pets, de Constantí, al Tarragonès), *biorefineria* (Tarragona és l'únic lloc dels Països Catalans on hi ha una refineria de petroli) i *follòdrom* 'recinte per follar' (cal recordar que la demanda d'un espai d'aquesta mena era un dels punts estrella del programa de la CORI en les eleccions municipals de Reus del 2007).¹⁰ I, entre les paraules noves formades per mitjà d'altres procediments, cal esmentar mots com els compostos *capllaçar* (verb relacionat amb l'espectacle dels bous capllaçats, típic del Baix Ebre i el Montsià) i *missa-rock* (cerimònia religiosa celebrada pel pare Jony, capellà ampostí que lidera un grup de rock); els neologismes formats per variació *gatim* (variant dialectal de *gotim* 'porció de raïm'), *queco* (variant dialectal de *quico* 'carrincló') i *licorella* (variant territorial de *llicorella*, la terra rocosa que caracteritza el Priorat i en distingeix els vins); els neologismes formats per sintagmació *cargol poma* (un mollusc que ha provocat una plaga que amenaça d'arrasar els arrossars del delta de l'Ebre) i *del caldo* 'àpat mariner de les Terres de l'Ebre'; el parasintètic *antitransvasista* 'contrari al transvasament de

8. Cal advertir, però, que el derivat *calamanxí* no és simplement el resultat de l'addició del sufix *-í* al primitiu *calamar*. La base és de fet *calamans* (plural analògic del mot *calamar*, pronunciat amb *-r* muda), i amb l'addició del sufix s'ha produït també una palatalització.

9. El mot nou *juantxisme* és un derivat de *juantxi*, que al seu torn és també un neologisme, que deriva del nom propi castellà *Juancho*. Tant *juantxi* com *juantxisme* són utilitzats pels seguidors o simpatitzants de l'agrupació política CORI, de Reus, per definir el seu propi estil de vida, estripat i *freaky*. Vegeu més detalls a www.cori.cat.

10. El mot *follòdrom*, que literalment seria més aviat 'recinte per fer curses (?) per follar', és de fet un pseudocompost culte. El segon element, que funciona com a forma sufixada, sí que és un formant culte, que s'adjunta, però, a un mot ja existent, i no pas a un formant culte.

l'Ebre'; el neologisme format per conversió *llargueta* (un adjectiu que esdevé substantiu, i que designa una classe d'ametlla, producte agrícola típic del Camp de Tarragona i comarques adjacents); l'híbrid *arrossejat* (que designa un plat típic de Tarragona, les Terres de l'Ebre i altres localitats de la costa),¹¹ i els manlleus *batea* 'plataforma de fusta que es col·loca al mar per al cultiu de musclos' (la producció de musclos és una activitat que caracteritza el Delta), *xapadillo* 'anguila oberta i asseca-da' (propi de la cuina de les Terres de l'Ebre)¹² i *juantxi* (al qual ja ens hem referit).

(El lector ha de tenir en compte que els mots presentats en aquest apartat són neologismes en funció del criteri lexicogràfic al qual fem referència al començament d'aquest treball. Les obres que han determinat el corpus d'exclusió són el *Diccionari de la llengua catalana* de 1995, el *Gran diccionari de la llengua catalana* de 1998 i la *Gran enciclopèdia catalana* de 1992 [2a ed.]. Per tant, res no impedeix que algunes d'aquestes paraules siguin vives en el català oral des de fa temps, o que hagin estat recollides anteriorment als anys 2008-2010 per altres fonts lexicogràfiques o documentals. Aquest darrer cas seria el dels mots o formes *carxofada*, *xertolí*, *capllaçar*, *gatim* i *licorella* —recollits al *Diccionari català-valencià-balear*—, de *calamanxí* —recollit a Navarro, 2007 i 2012—¹³ o de *punxenc* —recollit a Luther i Fiedler, 1968, p. 211.¹⁴ En qualsevol cas, els mots són neològics en relació amb el llenguatge de la premsa, circumstància que constitueix un indicatiu interessant de tendència a incorporar-se a la llengua estàndard.)

7. CONCLUSIONS

Els procediments neològics més productius en la premsa del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre en el període 2008-2010 són la prefixació i la sufixació, seguits de la composició culta, els manlleus de l'anglès i, a una distància més gran, de la composició patrimonial, els manlleus del castellà, la neologia semàntica, la variació i la conversió. Aquest comportament sintonitza amb el comportament de la neologia arreu del domini lingüístic, com també hi sintonitzen altres aspectes

11. A la base de dades del projecte el mot *arrossejat* està classificat com a neologisme format per lexicalització (d'una forma flexionada, el participi del verb no documentat **arrossejar*). De fet, es tracta d'un procediment mixt. En la formació d'aquest mot, creat a partir del sintagma *rossejat d'arròs*, hi intervé l'etimologia popular, que reinterpreta el participi substantivat *rossejat* com a *arrossejat* i fa caure, en conseqüència, el segment *d'arròs*.

12. El mot *xapadillo* és de fet un híbrid: la base és autòctona (*xapar* 'obrir, esberlar'), però el sufix és manllevat (-*illo*).

13. Navarro (2007) defineix *calamanxí* com a 'cria de calamar', però posteriorment (Navarro, 2012) rectifica i assenyala que es tracta més aviat d'una varietat. El calamar és el *Loligo vulgaris*; el calamanxí, l'*Alloteuthis subulata*.

14. Manuel Alvar (1985) recull a l'Ampolla, la Ràpita i Peníscola *caragol punxent* (llista 698). Agraïm la informació d'aquestes dues referències a Joan Veny.

de detall, com la classe de derivatius o formants que intervenen en la creació lèxica i la productivitat dels diferents procediments. Amb tot, certs contrastos (com el pes de la composició culta, de l'adaptació dels manlleus del castellà, de la neologia semàntica o de la sintagmació, o la productivitat de determinats afixos) obliguen a buscar una explicació, que ara per ara no tenim. Els contrastos es podrien atribuir al fet que el nombre total d'unitats recollides a CTiTE és encara reduït, o a altres circumstàncies específiques. Són qüestions que caldrà investigar empíricament, a mesura que es produeixi l'increment de dades i que s'explorin altres vies d'anàlisi.

Si bé, de moment, ni la classe o productivitat dels procediments neològics ni els diferents derivatius o formants que intervenen en la creació lèxica no caracteritzen prou, o d'una manera clara, el llenguatge de la premsa del CTiTE en contrast amb el llenguatge periodístic general del domini lingüístic, també és cert que la llista de neologismes concrets detectats a CTiTE (com passa amb les llistes dels altres nodes) mostra una gran tendència al particularisme. Dit d'una altra manera: el nombre de neologismes documentats exclusivament a CTiTE és molt alt (562 dels 1.268). Això podria ser indicatiu de tendències neològiques territorials, d'un cert grau d'idiosincràsia lèxica. Molts d'aquests neologismes exclusius no sembla que presentin cap vinculació especial semàntica o pragmàtica (històrica o cultural) amb l'àrea geogràfica estudiada, però caldria analitzar aquest punt amb rigor, i mirar de determinar si l'exclusivitat neològica respon de fet a contingències de la casualitat o si hi ha raons lingüístiques o extralingüístiques que l'expliquen. Altres neologismes exclusius del CTiTE mostren clarament una connexió amb realitats vinculades a l'àrea geogràfica on s'han documentat. També caldrà fer el seguiment en aquest punt, i observar si aquestes realitats continuen generant neologismes específics, i de quina classe. En qualsevol cas, tant en relació amb els mots nous que presenten «coloració» territorial com en relació amb els que (aparentment) no en presenten, caldrà ampliar el volum de dades per poder observar, d'una banda, si tendeixen a arrelar-se i, de l'altra, si l'arrelament és territorial o si hi ha propensió a la transferència cap al conjunt del domini lingüístic. Sigui com sigui, el panorama de recerca que es presenta és engrescador.

JORDI GINEBRA
XAVIER RULL
Universitat Rovira i Virgili

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1983-1985 [1930-1962]). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. 10 v.
- ALVAR, Manuel (1985). *Léxico de los marineros peninsulares*. Vol. IV. Madrid: Arco/Libros.

- BASTIDA, Carolina (2011). «Els manlleus del castellà en la neologia d'Andorra». A: *Recull de conferències 2009: 200 anys del naixement de Darwin i 150 anys de 'L'origen de les espècies'*. Andorra la Vella: Societat Andorrana de Ciències; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 220-231.
- BOULANGER, Jean-Claude (2010). «Sur l'existence des concepts de "néologie" et de "néologisme"». *Propos sur un paradoxe lexical et historique*. A: CABRÉ, M. Teresa; DOMÈNECH, Ona; ESTOPÀ, Rosa; FREIXA, Judit; LORENTE, Mercè (ed.). *Actes del I Congrès Internacional de Neologia de les Llengües Romàniques*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 31-73.
- BRUNET, Etienne (1981). *Le vocabulaire français de 1789 à nos jours*. Prefaci de Paul Imbs. Ginebra: Slatkine; París: Champion. 3 v.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa (2009). «Trabajar en neología con un entorno integrado en línea: la estación de trabajo OBNEO». *Revista de Investigación Lingüística*, núm. 12, p. 17-38.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa (ed.) (2009). *Les paraules noves: Criteris per detectar i mesurar els neologismes*. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- DOMÈNECH, Ona; ESTOPÀ, Rosa (2011a). «La neologia per sufixació: anàlisi contrastiva entre varietats diatòpiques de la llengua catalana». *Caplletra*, núm. 51 (tardor), p. 9-33.
- (2011b). «Neología diatópica y planificación lingüística: NEOXOC, una apuesta por la neodiversidad». Comunicació presentada al II Congrès Internacional de Neologia en les Llengües Romàniques (CINEO II). São Paulo, Universitat de São Paulo, desembre de 2011. [En premsa]
- DOMÈNECH, Ona; ESTOPÀ, Rosa; CABRÉ, M. Teresa (2010). «El projecte NEOXOC (Xarxa d'observatoris de neologia de la llengua catalana): metodologia i primers resultats». Comunicació presentada al Colloque International de Langue et Linguistique Catalanes. París, Universitat de Nanterre, novembre de 2010. [En premsa]
- Gran diccionari de la llengua catalana* (1998). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Gran enciclopèdia catalana* (1992). 2a edició. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Moll; València: Edicions 3 i 4.
- LUTHER, Wolfgang; FIEDLER, Kurt (1968). *Peces y demás fauna marina de las costas del Mediterráneo*. Barcelona: Pulide.
- NAVARRO, Pere (2007). «Aportació a *El vocabulari dels pescadors de Cambrils*». A: *Aquell regust d'ampla llibertat: Memòria de Josep Lluís Savall*. Valls: Cossetània, p. 33-50.
- (2012). *El parlar de Cambrils*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils; Valls: Cossetània.
- OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2004). *Metodologia del treball en neologia: criteris, materials i processos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.